

O nejlepším státě

III. O vládě

In: Bernard Bolzano (author); Martin Jašek (other): O nejlepším státě. (Czech). Plzeň: M. Jašek, 1934. pp. 39–52.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400054>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Kapitola III.

O VLÁDĚ.

[SPRÁVA STÁTU, JEJÍ ČINITELĚ, ÚKONY A ORGANISACE.]

A. POJEM SPRÁVY STÁTNÍ. JEJÍ ÚKOLY. — B. ÚŘADY A JEDNOTLIVCI; JAK PEČUJE STÁT, ABY JEDNOTLIVCI VYHOVOVALI, ABY STÁTNÍ SPRÁVA BYLA CO MOŽNÁ SAMOSPRAVOU, ABY DEMOKRACIE NEPŘEŠLA V BYROKRACII.

Jak již pro jednotlivce, tak bývá ovšem i pro *celé státy* mnohdy nadmíru těžko rozhodnouti, co třeba činiti *za jistých okolností*, jak *právě nastaly*, aby to bylo rozumné a — *nejlepší*.

1. Správa státní; její úkoly.

Bývává tu třeba nejrozmanitějších vědomostí, aby se aspoň trochu správně rozřešily takovéto důležité otázky, a není-li *přehledu o celém státě*, o stavu jeho *úhrrném*, nejsou-li známy nejen *potřeby*, ale i *síly* jeho, jaké jsou v něm pohotově k ukojení oněch potřeb, což tu vlastně možno mluvíti?

a) Obecně.

Tak tážeme-li se na př., je-li povoliti ten či onen podnik, jakého si přejí učencové země (podnik tak *nákladný*, jako třeba *obeplutí severního pólu*, o které se pokoušíme v nové době¹⁾), tu užitečnost toho nemohou snad oceniti ani všichni učencové země — kromě těch, kteří jsou příslušného oboru. Než tu nejde pouze o užitek, tážeme se také, dovoluje-li to *finanční stav státu*, jaké jsou v něm *jiné výlohy*, jež třeba rovněž uhraditi, není-li jiných podniků, daleko

b) Na zvláštním příkladě.

¹⁾ Ve které? Na který pokus obeplutí sev. pólu, resp. na který projekt takovéto výpravy naráží tu spisovatel? Srv. dodatečné poznámky!

potřebnějších a — buď jak buď — i *prospěšnějších* a pod.

2. Potřeba
intelligence
ve státě,

Viděti z toho, že jest třeba v každém státě lidí, jimž se umožní získání těchto vědomostí (právě zmíněných) — aspoň v té míře, v jaké jest to možno jedinému člověku; lidí tedy, kteří nejen od mládí budou vzděláváni tak, aby získali jak vědomostí *odborných*, jakých jest třeba v takových situacích, ale které *seznámíme* také *zevrubněji* se všemi *soudobými poměry ve státě*.

t. j.
lidí s nad-
průměrným
vzděláním

Čím více bude takovýchto jednotlivců, kteří získají těch vědomostí, nezanedbajíce při tom ničeho, co bude jinak *rovněž jejich povinností*²⁾, tím lépe pro stát. Že však jednotlivec k tomu, aby nabyl těchto vědomostí (jak *odborných*, tak zvláště také *přehledu o potřebách a silách* státu) již ani svým časem *nestačí*, lze snadno uhádnouti^{2a)}.

jak
odborným
tak
politickým.

Aby tedy nescházelo nikdy takovýchto lidí, *znalých* oněch věcí, aby byli také *vždycky* po ruce, bude třeba v každé zemi *vrstvy lidí*, jakéhosi *druhu občanů*, kteří již dílem mají ony vědomosti, dílem jich [ještě více] na svých místech mohou nabýti — lidí, na nichž by pak bylo, by se vyslovili v případech, ve kterých se možno rozhodnouti *rozumně*, jen *jsou-li* právě ony *vědomosti*³⁾.

²⁾ Kap. VIII. a XII. [Viz i dodatečné poznámky!]

^{2a)} »Že *jednotlivec* k tomu... ani svým časem *nestačí*...« Znova a znova se opakující odmítání »vlády« [*většího vlivu*] jednotlivců, byť jinak sebe schopnějších. Viz str. 44 [o *předsednictví* státu] a dodatečné poznámky.

³⁾ »Rozumně se rozhodnouti...« Rozhodování z důvodů tak řeč. »*politických*« není totiž Bolzanovi *vždycky ani nutné*, tím méně pak — *žádoucí*. Srv. zvláště *kap. X.* a dodatečné poznámky!

Ježto však stejně, jako budou případy, kde z nedostatku vědomostí o tom, jak se věci vlastně mají, většina občanů není s to [správně] posouditi, co třeba činiti, budou i případy, kde se *nelze* dotázati *všech*, kteří by měli dosti oněch vědomostí k posouzení případu, buď že *není* dosti času k takovéto úradě, buď že věc, o jejížto rozhodnutí běží, by *nestála za čas a práci*, již by dalo slyšení tolika hlasů. Jest tedy třeba lidí, aby měli *právo, povinnost* [a moc] *rozhodovati jménem ostatních*.

Proč?
K jakým
účelům?

Nazývám souhrn takovýchto osob *vládou* [státu], někdy také *správou* státní, *správní stolici* a někdy také prostě *úřadem*, každého pak jednotlivce *správním činitelem, členem správy, činovníkem — úředníkem*⁴⁾.

3. Vláda
státu.
Administra-
tiva.
Úřady.

V každé *obci* bude třeba *jednoho* i *několika* takovýchto činitelů, aby měli na starosti věci *obce*⁵⁾. Většího počtu bude třeba *v okrese* [v kraji atd.], aby rozhodovali vždy o tom, co lze posouditi [správně] jenom těm, kdo mají přehled o potřebách a silách *celé té oblasti*. Obdobného něco platí i o *celém státě*, a když by vstoupilo několik států ve *spolek* [v *unii* či *federaci* států], bude míti patrně i tento spolek států *předsednictvo — vládu*.

Že bude třeba, aby tito rozmanití činitelé měli také rozmanité *vědomosti, rozmanité vlastnosti*, aby vyhověli svému určení, není tu třeba teprv dokládati^{5a)}.

Činitelé
správy.

⁴⁾ Poznámky k překladu! [Terminologie Bolzanova!] Srv. i další poznámky pod čarou!

⁵⁾ Jsou ovšem voleni občanstvem (stejně asi jako v našich *menších* obcích).

^{5a)} Jinými slovy: »Ani mi nenapadlo, že by myslel někdo z mých čte-

Rozumí se však i téměř samo sebou, že když bude žádati tato jejich činnost *všeho jejich času*, budou vydržováni na *náklad veřejný*, a to nejlépe *snad* na náklady těch, jichž dobro mají míti předem na péči: tedy činitelé [činovníci] *obecní* na *náklad obce*, *okresní* na *náklad okresu*, *zemští* na *náklad země*, vláda *státu* a *státního spolku* na *náklad* buď *státu* anebo celého *soustátí*^{5b}). Budou-li však někteří z nich zaměstnání touto službou *ne již plně*, nýbrž jen *občasně* [vedle jiných zaměstnání], postačí, aby jim plynul plat (od těch, o jejichž zájmy pečují) *jen za tuto dobu*^{5c}).

4. Úředníci. Bude také dále vhodné, aby doba *trvání té jejich činnosti* nebyla pro všechny vymezena *stejně*, tím méně pak *doživotně*⁶). Ježto se totiž s jedné strany krok za krokem *vpravují* do svého úřadu, jsouce proň tím vhodněji, čím *více praxe* nabyli, tož nestří-

---

nářů, že bych žádal ve svém státě, aby byli »úředníci, soudcové, atd.« *bez kvalifikace*, jak mi přičítává [aspoň *implicitě*] první Horáčkova námitka. [Předmluva překladatelova str. XX a dodatečné poznámky!] »Nestačí mi však jen vědomosti, chci i *jiné vlastnosti*, jak níže vykládám. Vzdělaný a chytrý občan nemusí být totiž vždycky také dobrým úředníkem!«

^{5b}) Tedy podobně, jako jest tomu i v našich dnešních »zřízeních«, proti nimž zde — aspoň v této věci — není zatím *žádných zvláštních odchylek*.

^{5c}) Pozor! Zde již začínají *odchylky*, a to velmi *značné*, které však pozná čtenář teprve z dalších kapitol [X., XII., XXVI., zejména však z kap. XXVII. Srv. i předmluvu překladatelovu str. XXI!]; zde třeba si jen ještě všimnouti, že spisovatel díla nečiní podstatného rozdílu mezi »úředníkem« [správy] v *našem slova smyslu*, t. j. člověkem, jenž věnuje svůj *celý čas* tomuto zaměstnání a jest za to *placen*, a jiným činitelem správy [»vlády«, »funkcionářem«, který jest zaměstnán svou funkcí pouze *dočasně* a více méně tak jen *občasně*, bera za to *odměny*, jichž nelze zváti vždycky *platem* [diety, remunerace a pod.]. Proč nečiní toho rozdílu (a znesnadňuje tím jak již četbu, tak zvláště také *překlad* těchto míst), pozná čtenář z dalších odstavců.

⁶) Poznámky k překladu! [Důležité ovšem také věcně!]. Čti další text a k němu poznámky!

dejme s nimi zbytečně! Na druhé straně však není to dobře, stanoví-li [dnešní státy úřednictvo] s vyhlídkou na *doživotní trvání* tohoto jejich poměru, ježto se jednak *mění* časem jejich *smýšlení*^{6a)} a ovšem také *zdatnost, schopnost výkonu* (ať s blízcím se stárím, ať již také proto, že se *změní poměry*), jednak i že *dorůstají* zas také *jiní*, kteří přes vší zdatnost činitelů dřívějších snad ještě lepší služby slibují^{6b)}.

Bude tedy, jak se zdá, nejučelnější: aby bylo státu [lidu] právo stanoviti členy těchto »vlád«, členy administrativy, *úřadů* [v některých případech] na rok, [jindy] na *dvě, na tři leta, a to také, že může* potom ponechati některé z nich *znova* v úřadech nebo s novými své štěstí zkusiti. Při tom buď však stanoveno výslovně, že *není na újmu cti* občanů, nebude-li někdo ve své funkci *ponechán*, ačli ovšem nebyl odstraněn pro *provinění*, které mu [však také] bylo *vsutku dokázáno*⁷⁾.

Odstranění
sinekur.

6a) »Gesinnungen!« [Viz následující poznámku!]

6b) Oč tu jde, jsou známé bolesti dnešního stavu: »*kostnatění*« úřednictva, méně »*ideální*« jeho *smýšlení*, jež se [u některých aspoň] dostavuje časem, *přesycenost* úřadem, omrzlost, únava i nechuť k němu, kterou s sebou nese spoléhání na to, že jde o postavení *doživotní, bezpečné a trvalé*, krátce známé nepříjemné úkazy, kterými trpí dnešní občan-poplatník. [Viz i v *kap. VI.* místo, jednající o tom, jak si člověk snadno *navykně* na užívání moci, v jejímž držení se cítí *bezpečně!*] Zda *radikální* prostředek, jakým spisovatel »Nejlepšího státu« léčí níže tyto choroby, může býti vítaný našemu *úřednictvu* [a zda v tom není přece jenom »*libovolné střídání nejrůznějších zaměstnání*« v duchu nám již známé Horáčkovy námitky, o tom viz v dalších poznámkách.

7) O postupu v těchto věcech jedná teprve až kapitola *předposlední* [XXVII., »Odměny a tresty«]. — Pokud se týká toho, že postavení úředníka v Bolzanově státě není vlastně nikdy *trvalé* [definitivní], nýbrž vždy jen *provisorní* [nanejvýš jen na tři leta!] uvažme, čím spisovatel [»Nejlepšího státu«] *láme* ostrost této reformy. Stejně totiž jako bývá *řídcejší případ*, aby dnešní *funkcionář volený* [starosta obce, poslanec a pod.] nebyl *znova*

5. Kompe-
tence vlády,
úřadů.

Tito [tak] placení činitelé [činnovníci] správy budou míti *povinnost* a *moc* vydávati *nařízení* k blahu státu — podle *předpisů* [daných jim *ústavou* a *zákony*], instrukcí, v nichž budiž mimo jiné vytčeno, na které *případy* se vztahuje jim udělená *moc vydávati nařízení* a kdy jim bude naopak předkládati věci *k rozhodnutí celků* (obcí, okresů a zemí, atd.), jakož konečně i *případy*, v nichž mají sice právo *rozhodnouti sami*, avšak teprve, až dříve vyslechnou i hlasy jiných jednotlivců nebo *skupin* občanů, na př. hlas *vědeckých odborníků* [a p.^{7a)}]. Tak zvláště k věcem, v nichžto nesmí samostatně rozhodnouti *žádná instance, ani vláda celého státu*, a ve kterých smí býti rozhodnuto jenom *lidem* [za modalit výše zmíněných], patří každý zákon, jenž má míti *platnost trvalou* pro všechny časy budoucí a má býti pojat do *ústavní listiny*^{7b)}.

6. Předsed-
nictví.

V každé instanci, pokud jest složena z několika činitelů, mějž vždy jeden a týž občan *předsednictví* a vedíž jednání. *Nemějž však jiných práv a jiné moci nežli té, jaké jest třeba k uchování pořádku a úspěšného chodu jednání*⁸⁾.

---

volen, když se aspoň trochu *osvědčil*, stejně soudí (zdá se) Bolzano, že budou také velmi řídké případy, aby v jeho státě nebyl úředník zas znova »*potvrzen*« anebo »*povýšen*«, i když bude jmenování zařízeno tak, jak níže popisuje. Spíš naopak! Možnost proniknutí mladším silám jest tu — zdá se — větší nežli tam, kde se postup prostě »*vysedí*«. A zájmy občana-*neúředníka*? O ty Bolzanovi ovšem hlavně jde! Srv. kap. XXVI., i další tekst a poznámky!

^{7a)} Kap. II. [»O zákonodárství«].

^{7b)} Srv. naproti tomu ustanovení naší ústavy [§ 46, odst. 2: »Hlasování lidu není přípustné o vládních návrzích zákonů, jimiž má býti měněna nebo doplněna ústavní listina a její součásti«].

⁸⁾ Srv. výše pod čarou pozn. 2a! [Odmítání *většího vlivu jednotlivcova*]. Má Bolzanův stát vůbec *presidenta* [v dnešním toho slova smyslu, t. j. ve smyslu § 64 naší ústavy?] Viz dodatečné poznámky!

Usnesení necht' se dějí *prostou většinou*, a kdykoliv je rovnost hlasů, platíž mínění té části hlasujících, jež se pokládá podle jistých pravidel (na př. podle toho, kolik jest v ní členů *rady starších* n. pod.) *za závažnější*.

Řád
jednací.

V *prvém čtení*, v němžto přichází věc na přetřes, smí se učiniti rozhodnutí jenom tehdy, *nesnese-li odkladu*; jinak *může se* a *má se* dát čas k rozmyšlení, v němž by bylo možno [lépe] uvážiti o věci a ji *prodiskutovati*.

Žádá-li si toho důležitost věci, a je-li to možné z jiných důvodů, t. j. nevyžaduje-li její povaha, aby byla uchována *v tajnosti*, má se o ní učiniti *oznámení tiskem*, s *vyzváním*, aby se buď jednotliví občané anebo i celé *obce* o tom *vyslovily*.

Necht' však dopadne tento hlas lidu tak či jinak, jde-li o věc [vyhrazenou *rozhodnutí vlády, úřadů*, t. j.] o věc takového rázu, že jí průměr lidu nedovede *správně* posouditi, nebudiž ten úřad, nebudiž ta instance vázána [ovšem] jeho hlasem.

7. Poradní
hlas lidu.

Než i není-li jím vázána, jest zajisté dobře, aby hlas ten vyslechla. Vždyť lid *ochotněji přijme zákon*, ví-li, že se *aspoň uvážilo* jeho mínění, i když konec konců *nerozhodovalo*. Ostatně jsou-li z těch mínění, jež se při tom projevila, mnohá také *velmi nesprávná*, lze si z nich přec vybrati leckterý *pokyn*, leccos, čeho možno [jinak] užiti. Proto *važme vládu* [představenstva obce, země, státu atd.], aby po každé, kdy dovolí to ony zřetele⁹⁾, zpravila veřejnost o tom, o čem

⁹⁾ t. j. nutnost uchovat věc v *tajnosti* nebo *bezodkladnost* rozhodnutí.

hodlá učiniti rozhodnutí, a vyslechla její mínění, byť i nedávala o tom vždycky hlasovati formálně^{9a}).

Vždy však povinna buď vláda aspoň dodatečně — rok co rok — vydati zprávu tiskovou o všech svých jednáních a usneseních, a její členové jsou — jak se
Odpovědnost
osobní. vlastně samo sebou rozumí — odpovědni osobně za účast ve vládě^{9b}).

Tak dostává každoročně občan zprávu o činnosti vlády, o jejím postupu — zprávu, ve které se skládá také účet z příjmů státních a z jejich užití^{9c}).

*

Za tohoto zřízení, které bude doplněno ještě tím, o čem pojednávám později¹⁰), není se snad příliš obávat [korupce, t. j.] toho, že by činitelé správy, úředníci, byli v pokušení, aby zpronevěřovali státní peníze aneb aby vydávali nařízení se zništnými záměry — ke škodě celku. Vždyť bude-li domnění, že si ten či onen nepočíná dosti poctivě či že nemá dosti schopností a rozhledu, nebude napříště volen (ačli nebude postaven před soud či vzat aspoň do vyšetřování¹¹).

S. Stranictví
a
korupce.

Pokud se však týká počtu členů vlády, úřadů, jest jej stanoviti s dvěma zřeteli:

a) by jich bylo tolik, kolik třeba, by se dalo každé rozhodnutí s rozvahou, aby totiž z nedostatku času nebyl úřad nucen jednat ukvapeně;

^{9a}) Že se tu opakuje (dílem skoro doslova), co zdůrazňuje II. kapitola i naše předmluva, si čtenář zajisté sám povšiml.

^{9b}) Důležité! [Srv. dodatečné poznámky!].

^{9c}) Kap. XXVII. [»Příjmy a vydání státu«. Zdanění občanů.]

¹⁰) V kap. XXVII., v níž se popisuje, jak se vyřizují stesky občana do nesprávností v úřadech, aniž mu třeba užívati cest dnes obvyklých [novinářských »narážek« a pod.].

¹¹) Tamtéž! Srv. i pozn. 7.

b) by jich bylo tolik, kolik třeba, aby se vše dalo *nestranně a všestranně, svědomitě, poctivě*, aby totiž — kdyby i chtěl někdo jednat *stranicky*, podle svých *zálib* [stranických] anebo *sklonů* — byli tu i druzí, aby tomu *bránili*^{11a)}.

By jich bylo více, nežli kolik vyžadují tyto zřetele, bylo by jen *ztěžování jejich úkolů*, znesnadňovalo by *chod jednání* a působilo by *zbytečné výlohy*¹²⁾.

Jest pak zajisté nejučelnější, aby si *lid sám*, aby si *občanstvo samo* vybíralo tyto *správce věcí veřejných*, obec, okres [atd.] v počtu *úměrném* počtu svých příslušníků¹³⁾.

9. Volby
funkcionářů
a
stanovení
úřednictva.

Abý však *každý stav a každé zaměstnání* mělo své zástupce ve správě těchto oblastí, není sice zcela vyloučeno, není to však nutné, ač to může míti do sebe i něco dobrého; přispíváť to k *důvěře* [ve správu, k úřadům], k ochotě plniti zákony¹⁴⁾.

Že ostatně ve státě zařízeném účelně nebude tak nesnadno nalézt jednotlivce v *každém stavu*, v *každém povolání*, aby byli způsobilí k těmto funkcím [*zástupnickým*] v úřadech, plyne již z toho, že se v něm dostane lidu celkem mnohem stejnoměrnějšího vzdělání, než jest tomu nyní ve většině našich států, a že zejména ony vědomosti, jakých třeba k těmto funkcím, budou v něm daleko *obecnější*¹⁵⁾.

Odborová
zastoupení
v úřadech.

^{11a)} Poznámky k překladu! Srv. i další tekst [o zastoupení rozmanitých »zájmů« v rozhodování o věcech veřejných].

¹²⁾ A *výlohy*, jakých si žádá správa státní, administrativa, to právě jedna z otázek, ke které se častěji vrací Bolzano.

¹³⁾ Poznámka k překladu! [V II. části knihy.]

¹⁴⁾ Výše pod čarou pozn. 9a).

¹⁵⁾ Kap. VIII. [O výchově a školství. *Lidovýchova!*]

a) Funkcio-
náři
obecní.

Z toho však i plyne, že si a) každá *obec* najde ve *svém středu* dosti jednotlivců, hodících se k tomu, aby — *aspoň v ní* — [veřejné] funkce konali, aby vládu obce, její *představenstvo* tvořili. A z toho i plyne, že bude i nejlépe, aby se jí ponechala *volba* toho představenstva. Že při tom [jak řečeno] padne tato volba zpravidla na někoho, kdo žije v obci, toť jest přirozená věc, *není to však chyba*, ježto ten, kdo žije mezi těmi občany, bude z nich každému dostatečně *znám*, i není celkem obav, že bude zvolen *někdo zcela neschopný*, zvláště když víme, že o schopné vlastně — ani nouze nebude¹⁶⁾. Těžší jest:

b) Vyšší
samosprávné
jednotky.

b) otázka, jak to zaříditi s volbou oněch činitelů, jimž jest spravovati celý *okres, zemi, stát* či *spolek států* — *celé soustátí*¹⁷⁾.

Nesnadná
situace
voličova.

Zdálo by se totiž s jedné strany, že bude zas nejlépe přiznati toto právo [na volbu] každé z jednotlivých obcí, na jejichžto blaho nebo neblaho má míti volba vliv. S druhé strany si však těžko mysliti, že by ten, kdo jest i *sebe více způsobilý* k funkci nebo k úřadu, byl *s dostatek znám všemu občanstvu* v tom okrese, tím méně pak v celé zemi, státě nebo dokonce i v celém soustátí, aby měl tolik důvěry a tím i *oprávněný nárok* na hlas voličův^{17a)}. Vždyť jen ti, kdož

¹⁶⁾ »Zpravidla« [»fast immer«,] tedy ne vždy, i zdá se, že by Bolzanovi nevadilo, kdyby byl zvolen nejen za *úředníka* [v našem toho slova smyslu], nýbrž také k jakékoliv jiné funkci v obci [nebo i ve státě?] i *cizinec*, t. j. někdo jiný nežli příslušník té obce [státu], jen když »opravňuje k naději«, že úkol náležitě vyplní. Jinak — pokud se týká rčení: »*dostatečně znám*« — viz předmluvu [překladatelovu] str. XXXVIII.

¹⁷⁾ Pozor! První námitka Horáčkova »Lze zaručiti, aby volbami byli povoláni... za úředníky, soudce atd.... lidé nejschopnější, nejkvalifikovanější?«.

^{17a)} Předmluva překladatelova str. XXXVIII. a XXXIX.!

byli déle již na takovém místě, kde jejich chování bylo na očích set a tisíců — na místě tedy, na němž měli vliv na jejich zájmy, mohou být známi — aspoň podle pověsti — po celé zemi. Leč *ani ta pověst není vždycky správná* a nemůže být spolehlivým vodítkem při takovéto volbě. Jak by tedy mohl mít někdo, kdo žádnou z těch funkcí ještě nezastával, pověst, *jméno*, i když jeho způsobilost k ní jest nad vši pochybnost? — A konečně si nelze ani tajiti, že i v nejlépe zřízeném státě většina občanů *sotva bude s to* posoudit u těch, o kterých si myslí, že je nejdokonaleji zná, mají-li ony vlastnosti, jichž třeba činitelům v těchto vyšších sférách *státní* — [vládní, administrativní] činnosti¹⁸⁾?

Obtížnost
a
odpovědnost
jeho úkolu.

Uzavírám tedy z toho ze všeho, že bude nejmoudřejší, aby tito *vyšší* činitelé [činníci] ve státě *nebyli voleni ode všeho lidu*, nýbrž činitelé [činníci] *okresní* od činitelů [činníků] *v jednotlivých obcích* toho okresu, *zemští* od *okresních* atd. — či raději *ne voleni*, nýbrž *navrhováni*, a to snad asi takto: Budiž od nich navržen vždy *větší počet* »kandidátů«, na př. *dvakrát tolik*, než kolik jest potřebí, načež budiž ponecháno *navrženým samým*, aby rozhodli, kteří z nich se mají oné funkce *vskutku ujmouti*.

Lze tedy
stanovit
úřednictvo
prostě
volbami?

---

¹⁸⁾ Čtenář nechť laskavě uváží a *domyslí* smysl těchto vět a aplikuje na to, o čem mluví překladatel ve své předmluvě! [Co soudí Bolzano o všeobecném právu *voličském*? Neklade tu otázku: »Lze zaručiti volbami...« atd. *se všemi tam řečenými důsledky*? Není tato otázka opravdu *osou*, není jedním z důležitých *důvodů*, proč zavrhuje v kapitole II. systém *representativní* a proč zamítá i systém, kde se rozhoduje o tom, kdo má mít *moc ve státě*, vliv na *zákony* atd., prostě — *volbami*? Viz dodatečné poznámky!]

Volby funk-
cionářů,
stanovení
úřednictva.

Od těch, kdo jsou sami činovníky, se možno jednak nadíti, že dovedou i posouditi vlastnosti, jakých jest třeba činovníku příštím, třeba ne jejich, nýbrž *vyšší* »hodnosti«, jednak že i poznali — majíce k tomu nepoměrně více možnosti v dosavadním postavení úředním či veřejném — lidi, kteří vskutku mají ony vlastnosti¹⁹⁾.

Lze tedy od nich čekati, že koho navrhnou, bude toho — *hoden*.

Aby však z těch, kdo tak budou uznáni za vhodné, byli vybráni ti *nejlepší*, toť věc, již nejlíp ponechat jim samým, zvláště když jim dáme zmocnění, aby to, čeho snad dále ještě třeba: *zkoušky a lhůty zkušební* a pod., *si sami zavedli*, a když stanovíme ještě k tomu [zákonem], že vedle činů těch, kdož byli takto zvoleni, zaznamenána býti mají v pamětních knihách státních (okresních a zemských atd.²⁰⁾ i jména těch, kdož jsouce jejich voliči *svá místa* (t. j. místa, na něž měli sami nároky) *jim postoupili*²¹⁾.

*

10. Postup
při
volbách.

Při *volbách*, a to nejen těchto činitelů [činovníků], nýbrž vůbec při volbách²²⁾, bude nejlepší a snad také nej přirozenější postup takový, že napřed sejdou se ti, kdo mají odevzdati hlas, aby upozornil každý z nich na »kandidáty«, kteří se mu zdají nejvhodnější, na jejich vlastnosti a zásady, schopnosti a dosavadní

¹⁹⁾ Srv. i v kap. VIII. [O školství *vyšším!*] důležitý k tomu *doplněk!*

²⁰⁾ Výše v kap. II. [str. 28 a pozn. 10]!

²¹⁾ Kap. XII., v níž se spisovatel znova vrací k těmto věcem a obšírněji je probírá.

²²⁾ Tedy také při volbách do »*rad starších*« [v II. kapitole].

výkony a pod., aby mohli také naopak i ti, kterým se nezdá správným toto doporučení a kteří by myslili, že znají lepší kandidáty, uplatniti námitky²³⁾.

Po těchto poradách se přikročí teprve v další schůzi k *hlasování*.

Lze pak snadno nalézt způsob, aby vylučoval každé podezření *podvodu* při *sbírání a počítání hlasů*, ba — zdá-li se to žádoucím — aby zabránil, by kdo *zvěděl, pro koho* ten onen volič *hlasuje*. Stačilo by, aby každý z voličů přinesl jméno toho, pro nějž hlasuje, napsáno na složeném listu papíru již do shromáždění, načež by na př. *děti* hlasy sbíraly do *urny, starší z nich je vybíraly, prohlédly a spořádaly, spočítaly* atd.²⁴⁾. To by se vše dalo v místnosti, kde by děti, tím vším zaměstnané, byly od [voličů a] diváků odděleny třeba mřížovím, jsouce však na vyvýšeném místě, aby mohly býti dobře viděny od přítomných.

Tajné
hlasování.

Poněvadž však nikdo nemůže být nucen, aby přijal některou z těch funkcí, zejména však *funkcí vyšších*^{24a)}, k jejímž správnému konání jest třeba *velmi mnoho* dobré vůle²⁵⁾, rozumí se samo sebou, že se ponechává na vůli těmto, ať už tak či jinak

Možnost
odmítnouti
volbu.

²³⁾ Tedy stejně asi jako u nás, jenže zde jde v každém případě o *užší kruhy* voličské a tudíž o průběh těch schůzí jistě *mnohem klidnější!* [Viz dodatečné poznámky.]

²⁴⁾ Podrobnost zajisté *zbytečná* dnešního čtenáři [jak to níže také naznačuje Bolzano!] a snad i trochu — *naivní*. Nezapomínejme však, že tu jde o dobu před sto lety, dále o *užší* sbory voličské, v obcích dokonce i zcela *intimní*, o jisté uvádění mládeže k veřejným úkonům, a konečně i o to, že spisovatel dila na tuto formu — *váhu neklade*.

^{24a)} Sic! — Ironie? Paradox [Srv. násl. poznámku!]

²⁵⁾ Skutečně! Požadavků při těchto funkcích jest *mnohem více* nežli výhod — aspoň s dnešního hlediska. Není tedy ironické ani paradoxní to, co spisovatel výše uvádí. [Srv. kap. XII. a dodatečné poznámky!]

Resignace
předem
ohlášená. zvoleným²⁶⁾, hodlají-li nabízenou funkci přijmouti
či nikoliv. Stejně bude ovšem také dovoleno ohlásiti
předem *resignaci*, když by se snad někdo domníval, že
naň může volba padnouti, avšak myslil, že [k té *funkci*
nebo k *úřadu*], nemá dost *náležitých vlastností*²⁷⁾.

---

²⁶⁾ Pozn. 24!

²⁷⁾ *Dodatečné poznámky* k této kapitole [v nichž jde o její obsah
vzhledem k *celkovému smyslu díla*] v II. části knihy.